

SUOMEN SÄÄDÖSKOKOELMA

Julkaistu Helsingissä 16 päivänä tammikuuta 2019

16/2019

Laki

asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tässä laissa säädetään työskentelyä ja asumista koskevista edellytyksistä sovellettaessa asumisperusteista etuuslainsäädäntöä henkilöihin, jotka tulevat ulkomailta Suomeen tai muuttavat Suomesta ulkomaille. Lakia sovelletaan yhdessä asumisperusteisen etuuslainsäädännön kanssa.

Asumisperusteisella etuuslainsäädännöllä tarkoitetaan seuraavia lakeja:

1) kansaneläkelaki (568/2007), lapsilisälaki (796/1992), vammaisetuuksista annettu laki (570/2007), takuueläkkeestä annettu laki (703/2010) ja eläkkeensaajan asumistuesta annettu laki (571/2007), jotka ovat EU-asetuksen 883/2004 soveltamisalassa; sekä

2) äitiysavustuslaki (477/1993), yleisestä asumistuesta annettu laki (938/2014) ja elätustukilaki (580/2008).

Tätä lakia sovellettaessa EU-asetuksella 883/2004 on etusija.

2 §

Soveltamisalan raja

Henkilöön, johon sovelletaan Suomen tekemän sosiaaliturvasopimuksen perusteella toisen valtion sosiaaliturvalainsäädäntöä, ei sovelleta tätä lakia sopimuksen soveltamisalan mukaisen etuuslainsäädännön osalta.

Toisen valtion kansalaiseen ei sovelleta tätä lakia, jos hän Suomessa:

1) palvelee toisen valtion diplomaattisena edustajana tai lähetettynä konsulivirkamiehenä;

2) palvelee Yhdistyneissä kansakunnissa tai sen yhteydessä toimivassa erityisjärjestössä, Euroopan unionin toimielimen edustustossa tai erillisvirastossa tai muussa valtioiden välisessä järjestössä;

3) kuuluu toisen valtion ulkomaanedustuston hallinnolliseen tai tekniseen henkilökuntaan taikka palveluskuntaan;

4) työskentelee toisen valtion lähettämänä virkamiehenä;

5) on 1–4 kohdassa tarkoitetun henkilön samassa taloudessa asuva perheenjäsen, eikä häntä oman ansiotoimintansa perusteella pidetä Suomessa työntekijänä, apurahansaajana tai yrittäjänä; tai

6) on 1 tai 3 kohdassa tarkoitetun henkilön yksityispalvelija ja on toisen valtion sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön alainen.

Mitä 2 momentin 3–6 kohdassa säädetään, ei koske henkilöä, joka on 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla asunut tai työskennellyt Suomessa välittömästi ennen palvelussuhteen alkua.

Suomesta turvapaikkaa hakevaan ei sovelleta tätä lakia ennen kuin hänen kansainvälistä suojelua koskeva hakemuksensa on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *EU-lainsäädäntöä soveltavalla maalla* EU:n jäsenvaltioita, Euroopan talousalueeseen kuuluvia valtioita ja Sveitsiä;

2) *EU-asetuksella 883/2004* sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 883/2004 ja soveltuvin osin sitä edeltävää sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä annettua neuvoston asetusta (ETY) N:o 1408/71;

3) *EU-asetuksella 987/2009* sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanomenettelystä annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 987/2009;

4) *työskentelyllä* työskentelyä työ-, virka- tai muussa palvelussuhteessa, päätoimista tutkimustyötä sekä merimieseläkelain (1290/2006) 4 §:ssä tarkoitettua työtä, kuitenkin lukuun ottamatta sitä työtä, joka rajoittuu merimieseläkelain soveltamisalan ulkopuolelle lain 5 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla;

5) *yrittäjällä* henkilöä, joka on yrittäjän eläkelain (1272/2006) perusteella velvollinen ottamaan sanotun lain mukaisen vakuutuksen tai maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) 3 §:ssä tarkoitettua maatalousyrittäjää, joka on velvollinen ottamaan sanotun lain mukaisen vakuutuksen;

6) *lähetetyllä työntekijällä* Suomessa työntekijän eläkelain (395/2006) mukaisesti vakuutettua henkilöä, jonka työnantaja on lähettänyt työskentelemään toiseen maahan ja joka on lähettävän työnantajan palveluksessa tai työnantajan kanssa samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluvassa yrityksessä;

7) *kehitysyhteistyöntekijällä* kehitysyhteistyöhankkeessa työskentelevää henkilöä, jos hankkeen rahoitukseen käytetään Suomen valtion kehitysyhteistyömäärärahoja tai jos Suomen valtio muuten osallistuu hankkeeseen kansainvälisesti vakiintuneen kansainvälisen järjestön toiminnan kautta;

8) *opiskelijalla* henkilöä, jonka Suomessa tai ulkomailla oleskelun pääasiallisena syynä on toisen asteen opintojen, ammatillisen tai korkea-asteen tutkinnon tai sen osien suorittaminen;

9) *tutkijalla* henkilöä, joka suorittaa tohtorin tutkintoa tai tohtorin tutkinnon jälkeistä tieteellistä tutkimusta;

10) *apurahansaajalla* maatalousyrittäjän eläkelain 8 a §:ssä tarkoitettua henkilöä, joka on velvollinen ottamaan sanotun lain mukaisen vakuutuksen;

11) *perheenjäsenellä* henkilön aviopuolisoa ja hänen tai hänen puolisonsa alle 18-vuotiaasta lasta; puolisoihin rinnastetaan myös kaksi henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa.

16/2019

4 §

Oleskelulupavaatimus

Asumisperusteista etuuslainsäädäntöä sovellettaessa henkilön tulee oleskella maassa laillisesti. Jos oleskeluun vaaditaan oleskelulupa, sen on oltava voimassa.

Jos oleskelulupaa on haettu Suomessa ja se on myönnetty, tämän lain mukainen oleskelulupavaatimus täyttyy jo lupahakemuksen jättämisestä.

5 §

Suomessa asuminen

Asumisperusteista etuuslainsäädäntöä sovellettaessa Suomessa vakinaisesti asuvana pidetään henkilöä, jolla on Suomessa varsinainen asunto ja koti ja joka jatkuvasti pääasiallisesti oleskelee täällä.

6 §

Oleskelu ulkomailla

Henkilöä pidetään edelleen Suomessa asuvana, jos hän asuu vakinaisesti Suomessa, mutta oleskelee tilapäisesti ulkomailla enintään kuuden kuukauden ajan.

Henkilöllä, joka toistuvasti oleskelee ulkomailla siten, ettei yhtäjaksoinen oleskelu ylitä kuutta kuukautta, pidetään edelleen Suomessa asuvana, jos hänen vakinainen asuinpaikkansa säilyy Suomessa.

EU-lainsäädäntöä soveltavissa maissa oleskelua arvioidaan EU-asetuksessa 883/2004 ja EU-asetuksessa 987/2009 tarkoitetulla tavalla.

2 luku

Suomeen tulo

7 §

Työntekijä etuuslainsäädäntöä sovellettaessa

Edellä 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa mainittuja lakeja sovellettaessa Suomeen työhön tulevaa henkilöä pidetään työntekijänä, jos hänen ansionsa vastaavat vähintään työttömyysturvalain (1290/2002) 6 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyä peruspäivärahan rahamäärää muunnettuna kuukausituloksi työttömyysturvalain 6 luvun 2 §:n 3 momentissa säädetyllä tavalla. Henkilöä pidetään työntekijänä työskentelyn aloittamisesta lukien ja niin kauan, kuin ansiotasovaatimuksen täyttävä työskentely jatkuu.

8 §

Työn vähentyminen, keskeytyminen tai päättyminen

Työntekijän asemassa on 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa mainittuja lakeja sovellettaessa edelleen henkilö, joka on työskennellyt vähintään kuuden kuukauden ajan, vaikka hänen työskentelynsä on sen jälkeen vähentynyt tai keskeytynyt siten, ettei hänen ansiotasonsa enää täytä 7 §:n mukaista vaatimusta. Työntekijän asemassa on myös edelleen vähintään kuuden kuukauden ajan työskennellyt henkilö, jonka työskentely on päätynyt ja joka on rekisteröitynyt työttömäksi työnhakijaksi julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa (916/2012) tarkoitetulla tavalla. Työntekijän aseman jatkumisen edellytyksenä on, ettei henkilöön sovelleta toisen maan sosiaaliturvalainsäädäntöä.

16/2019

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on työntekijän asemassa enintään kolmen kuukauden ajan työn vähenemisestä, keskeytymisestä tai päättymisestä, tai jos henkilöltä vaaditaan oleskelulupa, enintään siihen saakka, kun hänen oleskelulupansa voimassaolo päättyy.

9 §

Yrittäjä ja apurahansaaja etuuslainsäädäntöä sovellettaessa

Edellä 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa mainittuja lakeja sovellettaessa Suomeen yrittäjäksi tulevaa henkilöä pidetään yrittäjänä hänen ottamansa yrittäjän eläkelain ja maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vakuutuksen voimassaolosta alkaen. Apurahansaajana pidetään henkilöä hänen ottamansa maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vakuutuksen voimassaolosta alkaen. Henkilöä pidetään yrittäjänä tai apurahansaajana niin kauan kuin eläkelainsäädännön mukaan vakuutettu toiminta jatkuu.

10 §

Muut Suomeen muuttotilanteet

Muissa kuin 7–9 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa Suomeen muuttavan henkilön oikeus asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuksiin ratkaistaan arvioimalla hänen asumistaan olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen. EU-lainsäädäntöä soveltavasta maasta Suomeen muuttavan muun henkilön kuin työntekijän tai yrittäjän asumista Suomessa arvioidaan ensisijaisesti EU-asetuksen 883/2004 ja EU-asetuksen 987/2009 mukaisesti.

Muusta kuin EU-lainsäädäntöä soveltavasta maasta Suomeen muuttavan henkilön Suomessa asumista arvioidaan ottaen huomioon se, mitä kotikuntalain (201/1994) 4 §:ssä säädetään ulkomailta tulleen henkilön kotikunnan ja asuinpaikan määrytyksestä.

Opiskelijan asumista Suomessa arvioidaan 1 ja 2 momentin mukaisesti sovellettaessa 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa mainittuja lakeja. Opiskelijan, joka oleskelee Suomessa yksinomaan opintojen suorittamista varten, ei katsota asuvan Suomessa sovellettaessa 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa mainittuja lakeja.

Jos henkilön olosuhteet kokonaisuutena arvioiden osoittavat asumisen olevan vakinaista, hänen katsotaan asuvan Suomessa maahan tulosta alkaen. Jos henkilön ei maahan tullessaan katsota muuttavan vakinaisesti asumaan, mutta olosuhteiden muututtua myöhemmin siten, että häntä voidaan pitää vakinaisesti asuvana, hänen katsotaan asuvan Suomessa olosuhteiden muutoksesta lukien.

3 luku

Lähtö Suomesta ulkomaille

11 §

Työskentely ulkomaanedustuksessa ja siihen rinnastettavissa palvelussuhteissa

Ulkomailla työskentelevää henkilöä pidetään asumisperusteista etuuslainsäädäntöä sovellettaessa Suomessa asuvan henkilön asemassa, jos hän:

- 1) lähetettyyn henkilöstöön kuuluvana työskentelee Suomen ulkomaan edustuksessa ja on palvelussuhteessa Suomen valtioon;
- 2) on Suomen valtion palveluksessa ulkomailla tai on 1 kohdassa tarkoitetun henkilön yksityis palvelija, jos hän välittömästi ennen palvelussuhteen alkamista työskenteli 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla tai asui 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla Suomessa; tai

3) palvelee muussa 1 kohtaan rinnastettavassa tehtävässä ja nauttii samoja erioikeuksia ja -vapauksia kuin diplomaattiset edustajat ja on palvelussuhteessa suomalaiseen työnantajaan.

Ulkoministeriön tai muun 1 momentissa tarkoitetun työnantajan tulee ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle tiedot 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden ulkomaan työn alkamisesta ja päättymisestä, työn keskeytyksistä sekä muista sosiaaliturvaan vaikuttavista seikoista.

12 §

Työskentely ja opiskelu ulkomailla

Suomessa asuvan henkilön asemassa pidetään edelleen asumisperusteista etuuslainsäädäntöä sovellettaessa enintään viiden vuoden ajan ulkomailla oleskelevaa henkilöä, joka on:

- 1) suomalaisen työnantajan Suomesta ulkomaille lähettämä lähetetty työntekijä;
- 2) suomalaisen työnantajan ulkomailla palvelukseensa ottama työntekijä;
- 3) ulkomailla työskentelevä kehitysyhteistyöntekijä; tai
- 4) päätoiminen tutkija tai apurahansaaja.

Ulkomailla oleskelevaa päätoimista opiskelijaa pidetään edelleen Suomessa asuvan henkilön asemassa enintään siihen saakka, kunnes päätoimiset opinnot päättyvät.

Ulkomaille lähtevää yrittäjää pidetään edelleen Suomessa asuvan henkilön asemassa enintään vuoden ajan edellyttäen, että eläkevakuutus on voimassa siten kuin yrittäjän eläkelain 6 §:n 2 momentissa tai maatalousyrittäjän eläkelain 8 §:n 2 momentissa säädetään.

Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitetun enimmäisajan jälkeen henkilön tulee palata Suomeen vähintään kuuden kuukauden ajaksi, jotta häntä voidaan uuden ulkomailla oleskelun aikana pitää edelleen Suomessa asuvan henkilön asemassa.

Tässä pykälässä tarkoitettujen henkilöiden Suomessa asuvan henkilön asema säilyy ilmoituksesta. Ilmoitus on tehtävä Kansaneläkelaitokselle viimeistään henkilön Suomeen paluun yhteydessä. Työnantajan on yhdessä työntekijän kanssa ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle tiedot ulkomaan työn alkamisesta ja päättymisestä. Samoin päätoimisen tutkijan tai apurahansaajan, päätoimisen opiskelijan sekä yrittäjän on ilmoitettava tutkimustyön tai apurahoin tehtävän toiminnan, opiskelun tai yritystoiminnan aloittamisesta ja päättymisestä ulkomailla.

13 §

Perheenjäsenet

Ulkomailla olevan 11 tai 12 §:ssä tarkoitetun henkilön mukana ulkomailla olevaa samassa taloudessa asuvaa perheenjäsentä pidetään edelleen Suomessa asuvan henkilön asemassa, ellei EU-asetuksesta 883/2004 tai kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Sama koskee ulkomailla olevan henkilön mukana olevaa tämän kanssa samassa taloudessa asuvaa perheenjäsentä, jos ensin mainittuun henkilöön sovelletaan Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä EU-asetuksen 883/2004 tai Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella eikä EU-asetuksesta 883/2004 tai kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Perheenjäsenen tulee ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle ulkomailla oleskelusta viimeistään Suomeen paluun yhteydessä.

16/2019

4 luku

Erinäiset säännökset

14 §

Ilmoitusvelvollisuus

Sen lisäksi, mitä 11–13 §:ssä sekä asumisperusteisessa etuuslainsäädännössä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta, Kansaneläkelaitokselle on ilmoitettava viipymättä seuraavista olosuhdemuutoksista:

- 1) työskentelyn aloittaminen ulkomailla;
- 2) muutto ulkomaille tilapäisesti tai vakinaisesti; sekä
- 3) kuuluminen muun maan sosiaaliturvaan.

15 §

Lain suhde asumisperusteiseen etuuslainsäädäntöön

Tämä lain asumista ja työskentelyä koskevien säännösten vaikutus 1 §:n 2 momentissa mainittujen lakien mukaisiin etuuksiin ratkaistaan etuutta koskevan päätöksen yhteydessä.

16 §

Kansaneläkelaitoksen ilmoitus- ja päätöksentekovelvollisuus

Kansaneläkelaitos ilmoittaa ulkomaille muuttavalle henkilölle, jonka yhteystiedot ovat tiedossa, muuton vaikutuksista sosiaaliturvan määräytymisperusteisiin.

Kansaneläkelaitos tekee erikseen pyydettyä päätöksen ulkomaille muuttoon liittyvien olosuhteiden vaikutuksesta 1 §:n 2 momentissa mainittujen lakien mukaisiin etuuksiin myös silloin, kun etuutta koskevaa päätöstä ei ole tarpeen tehdä. Päätöstä koskevassa muutoksenhaussa noudatetaan, mitä kansaneläkelain 12 luvussa säädetään.

17 §

Kansaneläkelaitoksen oikeus saada tietoja

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista tai muuten tämän lain tai Suomea sitovassa sosiaaliturvaa koskevassa kansainvälisessä säädöksessä säädettyjen tehtävien toimeenpanemista varten välttämättömät tiedot valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä, Eläketurvakeskukselta, eläke- ja vakuutuslaitokselta sekä työnantajalta.

Kansaneläkelaitoksella on sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 29 §:n 3 momentissa säädetään, oikeus saada teknisen käyttöyhteyden avulla tässä pykälässä tarkoitettuja salassa pidettäviä tietoja.

Tämän pykälän perusteella avatun teknisen käyttöyhteyden avulla saa hakea myös salassa pidettäviä tietoja ilman sen henkilön suostumusta, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista tietoja pyytävän on esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

Luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) N:o 2016/679 (yleinen tietosuojasetus) tarkoitettulla rekisteröidyllä ei ole asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaista oikeutta siihen, että Kansaneläkelaitos rajoittaa henkilötietojen käsittelyä silloin, kun se hoitaa tä-

16/2019

män lain mukaista tehtävää, jos rekisteröidyn vaatimus käsittelyn rajoittamisesta on ilmeisen perusteeton.

18 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2019.

Tällä lailla kumotaan asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annettu laki (1573/1993). Viitattaessa muualla lainsäädännössä tällä lailla kumottuun lakiin, katsotaan viittauksen tarkoittavan tätä lakia.

19 §

Siirtymäsäännökset

Henkilön, jonka tilapäinen oleskelu ulkomailla on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, katsotaan asuvan Suomessa hänen tekemänsä ilmoituksen mukaiseen tilapäisen oleskelun päättymispäivään saakka, kuitenkin enintään vuoden ajan ulkomaille lähdöstä.

Sen estämättä, mitä tässä laissa säädetään, Kansaneläkelaitoksen tällä lailla kumotun asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain 5, 7 tai 8 §:n nojalla antama päätös on voimassa päätöksessä määrätyn ajan. Tämän lain voimaan tullessa ulkomailla oleskelevan 12 ja 13 §:ssä tarkoitetun henkilön katsotaan siirtyneen ulkomaille tämän lain voimaan tullessa.

Asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain 13, 13 a, 13 b, 14 ja 14 a §:ää sovelletaan Kansaneläkelaitoksen ennen tämän lain voimaantuloa mainitun lain nojalla antamiin päätöksiin.

Helsingissä 11 päivänä tammikuuta 2019

Tasavallan Presidentti

Sauli Niinistö

Sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattila